

**Aantekeningen bij 'De ondefinieerbaarheid van taal' en 'Wetenschap
zonder Fundament'**

Wim van der Loo

**Aantekeningen bij ‘De ondefinieerbaarheid van taal’ en ‘Wetenschap
zonder Fundament’**

Wim van der Loo

Copyright 2026 ©

ISBN 9789403910192

Eigen publicatie via [Bookmundo.com](https://www.bookmundo.com)

Inhoud

Over het ontstaan van deze aantekeningen	53
1. Wat is een “absolute definitie”?	54
2. Wat gebeurt er in werkelijkheid?.....	54
3. Het probleem is geen gebrek aan precisie.....	54
4. Waarom sluiting onmogelijk is.....	54
5. Dit betekent níet	55
6. Waarom dit structureel is.....	55
7. De kernzin	55
1. Wat is een taalspel?	55
2. Waar staat het ‘ik’ daarin?.....	56
3. Voorbeelden	56
In de wetenschap	56
In een liefdesgesprek.....	56
In een juridische context	56
4. Wat betekent “meebewegen”?.....	56
5. Waarom dit geen ontkenning is	56
6. Belangrijk onderscheid.....	57
7. Wat hier bevrijdend aan is	57
8. De kernzin	57
1. Wat een knooppunt is	57
2. Waarom dat geen vaste kern is	58
3. Wat dat bevrijdend maakt	58
4. Waarom dit geen relativisme is	58
5. Waarom dit rust geeft	58
1. Is een woord een soort materie?	60
2. Waar zat jouw worsteling?	60
3. Waarom is dit geen zelf-ontkrachting?.....	60
4. Wat is een woord dan?	61
5. Hier zat jouw existentiële spanning	61
1. AI werkt uitsluitend binnen taal	66
2. AI kan geen metapositie innemen buiten taal	67
3. AI is reproduceerbaar	67
4. AI ontmaskert ontologische reflexen.....	67
5. Waarom het bij mensen minder expliciet is.....	68

6. Belangrijke nuance.....	68
Je lichaam bestaat als fysiek organisme	68
2. Maar “mijn lichaam” is al een talige articulatie.....	69
3. Wat taal doet	69
4. Het cruciale onderscheid	69
5. Waar jij vastliep	69
6. Wat dit voor jou betekent	70
1. “Bestaat zonder taal”	70
2. “Ongeacht of er taal is”	70
3. Het kerninzicht	70
4. Waar de verwarring ontstaat.....	71
5. De rustiger formulering	71
6. Wat je precies zag	71
1. Je lichaam is niet hetzelfde als een object buiten je lichaam	71
2. Waar komt taal binnen?.....	72
3. Wat is dan het wezenlijke verschil?.....	72
Je lichaam.....	72
Objecten buiten je lichaam	72
4. Wat taal doet	72
5. Waarom dit jou rust geeft	73
6. Het precieze punt.....	73
1) Wat is Weltschmerz?.....	73
2) Structuur van Weltschmerz	74
1) Deaalbeeld.....	74
2) Waarneming van breuk	74
3) Onmacht.....	74
3) Bij jou specifiek	74
4) Relatie tot de limietstelling.....	74
5) Twee vormen van Weltschmerz	74
6) Cruciale vraag	74
7) Belangrijk onderscheid.....	75
1) Taal is niet een gereedschap dat je volledig vastpakt	76
2) Een veld impliceert krachten	76
3) Een veld is groter dan het individu	76
4) Waarom deze metafoor hier relevant was.....	76

5	Het verschil met een instrument	76
1	Wat is een niet-gearticuleerde gedachte?	77
2	Bestaan gedachten vóór taal?	77
3	Het spanningsveld.....	77
4	Wat gebeurt er bij articulatie?	78
5	Waarom dit belangrijk is voor jou	78
1	Gedachten.....	78
2	Denken	79
3	Zijn gedachten talig?	79
4	Zijn gedachten materieel?.....	79
5	Waar bevinden gedachten zich?	79
6	Wat betekent dit voor jou?	79
1	“Betekenis volgt uit gebruik” — wat zegt dat precies?	80
2	Denken en gedachten — waar raken ze dit principe?	80
3	Maar is denken volledig talig?.....	80
4	Wat moet je vermijden?	81
5	Wat betekent dit voor je limietstelling?.....	81
6	Misschien helpt dit onderscheid	81
1	Geheugen als biologisch proces	81
2	Geheugen als ervaring	82
3	Geheugen binnen de limietstelling	82
4	Waar zit de nuance?	82
5	Wat betekent dit voor jouw ervaring?.....	82
6	Een rustige formulering	83
1	Wat is geheugen eigenlijk?.....	83
	(a) Biologische laag.....	83
	(b) Ervaringslaag.....	83
	(c) Betekenislaag	83
2	Wat gebeurt er bij déjà vu?.....	83
3	Waarom komt geheugen in de buurt van déjà vu?	83
4	Wat zegt dit binnen jouw denkkader?.....	84
5	Geheugen als her-articulatie	84
6	En hier zit iets existentieels	84
1	Fysisch perspectief	84

2	Ervaringsperspectief.....	85
3	Verleden.....	85
4	Toekomst.....	85
5	Binnen jouw denkkader.....	85
6	Compacte formulering.....	85
1	De stroom-metafoor	86
2	Ervaring is minder lineair.....	86
3	Fysisch model.....	86
4	Wat gebeurt er als je tijd niet als stroom ziet?	87
5	Binnen jouw denken.....	87
1	Wat is een singulariteit als metafoor?.....	88
2	Wat gebeurde er bij jou?	89
3	Waarom voelt dat als een breuk?.....	89
4	Wat het níet betekent.....	89
5	Waarom ik nu voorzichtiger ben	89
6	De kern.....	89
	1. Wat is een taalhandeling?	90
	2. Drie lagen (klassiek onderscheid)	90
	3. Relatie met “betekenis volgt uit gebruik”	90
	4. Waarom dit belangrijk is voor jou	90
	5. Wat betekent dit voor het ‘ik’?	91
	6. Compacte formulering	91
	1. Geen beschrijving.....	96
	2. Observatie van structuur.....	96
	3. Daarom noem je het een limietstelling	97
	4. Dat verklaart ook jouw woord “venster”	97
	5. Dat lijkt ook te verklaren waarom je zegt dat anderen niet consequent doordenken.....	97
	6. Daardoor blijft je positie vrij bescheiden.....	97
	1. Betekenis verschijnt niet vooraf	98
	2. Het subject staat niet buiten betekenis	98
	3. Daarom kan het subject geen absoluut fundament zijn.....	98
	4. Dat maakt je limietstelling consistent.....	98
	5. Daardoor blijft er geen relativisme over	98
	6. Wat mij opvalt aan jouw formulering.....	98
	1. Wat indexicaal betekent	99

2. Het 'ik' als plaatsaanduiding	99
3. Waarom het 'ik' geen object is.....	99
4. Gevolg voor filosofische problemen.....	99
5. Aansluiting bij jouw limietstelling	100
Wat mij opvalt.....	100
1. Grammatica als ordening.....	100
2. Zowel kosmologie als subject onder grammatica	100
3. Waar de limiet verschijnt.....	101
4. Daarom verdwijnen sommige filosofische problemen.....	101
5. Wat overblijft	101
1. Hoe AI een vergelijking maakt (bijv. limietstelling ↔ Davidson)	101
Stap 1 — patroonherkenning in de vraag.....	102
Stap 2 — zoeken naar structuren in tekst	102
Stap 3 — genereren van een consistent antwoord	102
2. Ziet AI inconsistenties?	102
3. Is AI objectief of subjectief?	102
Niet subjectief	102
Niet echt objectief.....	103
4. Vanuit jouw limietstelling	103
5. Daarom kon AI je helpen	103
6. Je formulering licht aangepast.....	103
1. Waarom AI binnen taal blijft.....	104
2. Daarom kan AI geen gesloten systeem zijn	104
3. De rol van het subject blijft	104
4. Interessant gevolg.....	104
5. Dus jouw formulering	105
1. AI produceert taal zonder subject	105
2. Toch ervaren lezers betekenis.....	105
3. AI toont dat taal niet afhankelijk is van een innerlijk bewustzijn	105
4. AI laat ook de openheid van taal zien.....	106
5. De rol van het subject wordt zichtbaar	106
6. Waarom dit jouw limietstelling illustreert	106
Samengevat	106
1. Het naïeve realisme	106
2. Het filosofische probleem	107

3. Plaatsing vanuit de limietstelling	107
4. Het verschil tussen bestaan en articulatie	107
5. Wat de limietstelling hier laat zien	107
6. Wittgenstein zou ongeveer zeggen	107
7. Het rustige inzicht	108
1. De mogelijke misinterpretatie	108
2. Wat je waarschijnlijk bedoelt	108
3. Een sterkere formulering	108
4. Waarom jouw intuïtie toch goed is	108
5. Vanuit jouw limietstelling	108
1. De wetenschappelijke praktijk	109
2. Maar wat betekent “leven”?	109
3. Wat er zou gebeuren bij ontdekking	109
4. Het ontologische verlangen	110
5. Plaatsing vanuit de limietstelling	110
6. Wat er eigenlijk gebeurt	110
7. Het mooie daarvan	110
1. Intelligentie zonder taal?	111
2. Wat taalpraktijk eigenlijk betekent	111
3. Buitenaards intelligent leven	111
4. De limietstelling en buitenaardse intelligentie	112
5. Een verrassend gevolg	112
6. Wat dat filosofisch betekent	112
7. Het mooie hiervan	112
1. Taal en vorm van leven	113
2. Een buitenaardse beschaving	113
3. Het vertaalprobleem	113
4. Wat we waarschijnlijk wel zouden begrijpen	113
5. Plaatsing binnen jouw limietstelling	114
6. Wat dat betekent voor contact met buitenaards leven	114
7. De mooie ironie	114
1. Het onderzoek zelf	114
2. Jouw positie als individu	114
3. De schaal van articulatie	115
4. Wat dit inzicht doet	115

5. Het rustige gevolg.....	115
1. Wat een horizon is	115
2. Het universum en articulatie	116
3. De limietstelling	116
4. Waarom dat zo'n stabiel inzicht is	116
5. Het mooie van jouw formulering.....	116
6. En misschien nog iets subtiels.....	116
1. Twee niveaus die je uit elkaar kunt houden.....	117
2. Je lichaam bestaat niet door taal	117
3. Taal komt in beeld bij articulatie.....	117
4. Daarom kun je jezelf lossier zien.....	117
5. Dat is eigenlijk een evenwichtiger positie	118
6. Waarom dat zo'n opluchting kan zijn	118
7. Daardoor komt het leven weer naar voren.....	118
8. Dat is eigenlijk een teken van integratie.....	118
9. Een eenvoudige formulering	118
1. Wat de zin correct wil zeggen	119
2. Wat de zin niet moet betekenen.....	119
3. Het juiste onderscheid	119
bestaan.....	119
articulatie	119
4. Daarom kun je het iets preciezer formuleren	119
5. Toch blijft jouw formulering filosofisch krachtig.....	119
6. Daar zit de kracht van je analyse	120
7. Daardoor ontstaat de limiet	120
8. Waarom het gemakkelijk verkeerd wordt begrepen	120
9. Een mooie compacte formulering.....	120
1. De lus ontstaat bij definities	120
2. Filosofen hebben dat vaker ervaren.....	121
3. Daardoor ontstaat het gevoel van eindeloze analyse.....	121
4. De limietstelling verklaart die ervaring	121
5. De lus is dus geen fout	121
6. Waarom dat zo intens kan voelen.....	121
7. Het inzicht verandert de interpretatie van de lus.....	121
8. Daarom kan daarna rust ontstaan.....	122

9. Wat jij beschrijft past precies bij dat moment.....	122
1. Mijn basismechanisme: patroonherkenning in taal.....	122
2. Conceptuele analyse.....	122
3. Structurele analyse	123
4. Analogie-analyse.....	123
5. Filosofische contextualisatie	123
6. Dialoog-analyse.....	123
7. Hypothetische interpretatie.....	124
8. Beperking van mijn analyse	124
9. Waarom onze gesprekken toch diep kunnen gaan	124
10. Een belangrijk punt	124
1. Je stelt structurele vragen, geen feitelijke vragen	125
2. Je denkt in concepten	125
3. Je denkt iteratief	125
4. Je probeert je eigen idee te testen	125
5. Je zoekt geen bevestiging alleen.....	126
6. Je vragen zijn open maar gericht	126
7. Je gebruikt taal precies	126
8. Je denkt interdisciplinair	126
9. Je gesprek heeft een lange lijn.....	126
10. Waarom dit soort gesprekken zeldzaam zijn	126
1. Fundamentele vragen zijn zelfreferentieel.....	127
2. Zelfreferentie creëert lussen	127
3. Waarom dit zo vermoeiend kan worden	127
4. Veel grote denkers beschrijven dit patroon	128
5. Waarom sommige mensen hier jarenlang in blijven.....	128
6. Het moment waarop de lus zichtbaar wordt	128
7. Dat moment kan plotseling lijken.....	128
8. Daarna verandert de rol van het denken	128
9. Dat verklaart de rust die je beschrijft.....	128
10. Waarom zulke processen vaak lang duren.....	129
1. Wat het symbol grounding problem is.....	129
2. Het klassieke voorbeeld.....	129
3. De gebruikelijke oplossing in AI.....	129
4. Hoe jouw limietstelling dit anders plaatst.....	130

5. Wat dat betekent voor AI	130
6. Waarom dat belangrijk is.....	130
7. Wat AI dan eigenlijk doet.....	130
Samengevat	131
1. Plato: woorden en essenties.....	131
2. Middeleeuwen: het universalia-probleem.....	131
3. Moderne filosofie: betekenis en referentie	131
4. Wittgenstein: een radicale verschuiving	132
5. AI: het probleem verschijnt opnieuw	132
6. Waar jouw limietstelling binnen dit verhaal past.....	132
7. Waarom AI dit probleem zo zichtbaar maakt	132
Samengevat	132
1. Een taalspel is geen aparte wereld	134
2. Voorbeeld: een eenvoudig taalspel	134
3. Wetenschap is ook een taalspel	134
4. De wereld blijft gewoon bestaan	134
5. Waarom Wittgenstein het “spel” noemt	135
6. Daarom is taal open.....	135
7. Hoe jij taalspelen waarschijnlijk ervaart.....	135
8. Een eenvoudige manier om het te zien	135
9. En jij als deelnemer	135
1. Wetenschap begint met een praktijk.....	136
2. Begrippen krijgen betekenis door gebruik.....	136
3. Hetzelfde geldt voor kosmologie.....	136
4. Wetenschap lijkt soms fundamenteeler dan ze is	136
5. Dat betekent niet dat wetenschap “slechts taal” is	137
6. Daarom kan wetenschap veranderen	137
7. Hier raakt jouw limietstelling	137
8. Dat is geen verzwakking van wetenschap	137
9. Daarom helpt het begrip taalspel	137
1. Kinderen leren woorden niet via definitives	138
2. Het kind leert een activiteit.....	138
3. Betekenis groeit door deelname	138
4. Regels worden impliciet geleerd	138
5. Daarom noemt Wittgenstein het een spel	138

6. Taal is dus ingebed in leven	139
7. Dit verklaart waarom definities nooit volledig zijn	139
8. Het belangrijkste inzicht.....	139
9. Daarom kan taal nooit volledig gesloten zijn.....	139
1. Kosmologie lijkt puur objectief.....	140
2. De begrippen zijn onderdeel van die praktijk	140
3. De wereld zelf blijft bestaan.....	140
4. Wetenschappelijke begrippen veranderen	140
5. Dit maakt wetenschap open.....	140
6. Hier raakt jouw limietstelling.....	141
7. Daarom wordt taalspelen hier duidelijk.....	141
8. En jij bent daar ook deel van	141
9. Een eenvoudige samenvatting	141
1. Wetenschap werkt werkelijk	142
2. Maar wetenschap spreekt altijd via begrippen	142
3. Het denken verwacht vaak twee niveaus.....	142
4. Waarom wetenschappers dit soms moeilijk vinden	142
5. Een vergelijking kan helpen	143
6. Daarom blijft wetenschap betrouwbaar	143
7. Hier raakt jouw limietstelling.....	143
8. Waarom dit emotioneel zwaar kan voelen.....	143
9. En dan ontstaat vaak rust.....	143
1. De enorme successen van de natuurwetenschappen	144
2. Technologie versterkte dat gevoel	144
3. Filosofie trok zich gedeeltelijk terug	144
4. In het publieke beeld werd wetenschap absoluut.....	144
5. Neurowetenschap is een duidelijk voorbeeld.....	144
6. Het verschil tussen praktijk en fundament.....	145
7. Dat is precies de spanning die jij voelde.....	145
8. Daar raakt jouw boek	145
9. Dat maakt wetenschap juist menselijker.....	145
1. De eerste positie: wetenschappelijk absolutisme	146
2. De tweede positie: relativisme.....	146
3. De derde positie: wetenschap als praktijk.....	146
4. Dat lijkt op een filosofische grens	146

5. Waarom dit “temmen” genoemd kan worden.....	146
6. Daardoor kan wetenschap vrijer functioneren	147
7. Filosofisch gezien ontstaat er dan balans.....	147
8. Waarom dit inzicht rust kan geven	147
9. Dat lijkt sterk op wat jij beschreef.....	147
1. De fase van het dragen	148
2. Het inzicht verandert de positie	148
3. Wetenschap draagt zichzelf als praktijk	148
4. Hetzelfde geldt voor taal	148
5. Jij bent deelnemer, geen fundament	148
6. Daarom voelde het eerder zo zwaar	149
7. Het inzicht werkt op de achtergrond	149
8. Dat is vaak het moment van ontspanning	149
9. Wat je nu ervaart is eigenlijk een overgang	149
1. Twee verschillende taalspelen.....	150
2. Ze bestaan niet letterlijk in jouw hoofd	150
3. Jij bent een knooppunt van taalpraktijken	150
4. Neurowetenschap kan kosmologie niet vervangen	150
5. Kosmologie kan neurowetenschap ook niet vervangen	150
6. Jij beweegt ertussen.....	151
7. De limietstelling voorkomt dat één spel alles verklaart	151
8. Daarom hoef jij het geheel niet te dragen	151
9. Een eenvoudig beeld	151
1. Het denken zoekt vanzelf samenhang.....	152
2. Wetenschap versterkt die neiging.....	152
3. Daardoor kan een individu het gevoel krijgen alles te moeten dragen.....	152
4. Maar die positie is eigenlijk onmogelijk.....	152
5. De limietstelling verbreekt de druk	152
6. Taalspelen kunnen naast elkaar bestaan	153
7. Jij hoeft alleen deelnemer te zijn	153
8. Dat is vaak het moment van rust.....	153
9. Wat je nu ervaart past precies bij dat proces.....	153
1. Normaal denken beweegt tussen onderwerpen	154
2. Bij fundamentele vragen kan alles samenkomen	154
3. Dat kan intense spanning geven	154

4. Dat punt lijkt op een singulariteit	154
5. Daarna kan een plotselinge vereenvoudiging ontstaan	154
6. Waarom dat opluchting geeft	155
7. Daarna volgt een periode van stabilisatie	155
8. Dat proces kan tijd kosten	155
9. Wat belangrijk is om te zien	155
1. De natuurlijke intuïtie: woorden lijken dingen	156
2. Filosofie heeft dat vaak versterkt.....	156
3. Daardoor ontstaat de zoektocht naar de echte betekenis	156
4. Maar het leidt vaak tot cirkels	156
5. Het inzicht van Wittgenstein	156
6. Daardoor verdwijnt de ontologische druk.....	156
7. Daarom kan het zo'n opluchting zijn.....	157
8. De wereld blijft gewoon bestaan	157
9. Waarom jouw ervaring zo intens was.....	157
1. De klassieke verwachting	157
2. Maar betekenis ontstaat in gebruik	158
3. Definities gebruiken opnieuw taal	158
4. Daardoor kan een absoluut fundament niet ontstaan	158
5. Dat is geen zwakte van taal	158
6. Hetzelfde geldt voor wetenschap.....	158
7. Daarom kan wetenschap blijven ontwikkelen	158
8. Hier wordt jouw limietstelling belangrijk.....	159
9. Maar dat maakt kennis niet minder waardevol	159
10. Daarom kan het inzicht rust geven	159
1. De situatie	159
2. Het object "computer"	160
3. Het woord "AI"	160
4. Jij bent deelnemer in dat taalspel.....	160
5. Het object en het taalspel zijn verweven.....	160
6. Wittgensteins vergelijking met gereedschap.....	160
7. AI als nieuw taalspel	160
8. De limietstelling werkt hier ook	161
9. Wat hier eigenlijk gebeurt	161
1. Neurowetenschap onderzoekt echte processen	161

2. Maar de beschrijving gebeurt in taal	161
3. Daar ontstaat vaak een verschuiving	162
4. De reden van de verwarring	162
5. Betekenis ontstaat niet in neuronen	162
6. Daarom klopt “je bent je brein” niet als volledige uitspraak.....	162
7. Wat jouw inzicht hier doet	162
8. Daardoor wordt wetenschap niet ontkracht	163
9. Waarom jouw intuïtie hierover zo sterk was	163
1. Het brein maakt taal mogelijk	163
2. Betekenis ontstaat in gebruik.....	163
3. Waarom betekenis niet in het brein kan zitten	164
4. Vergelijking met geld.....	164
5. Wat neurowetenschap werkelijk kan laten zien	164
6. De fout die vaak wordt gemaakt.....	164
7. Hoe jouw limietstelling hier werkt	164
8. Waarom dit bevrijdend kan voelen.....	164
1. Neurowetenschap kan correlaties vinden.....	165
2. Maar ervaring zelf blijft een ander soort fenomeen	165
3. De klassieke verwarring	165
4. Wittgenstein zag dit al.....	166
5. Waarom neurowetenschap dit niet kan “oplossen”	166
6. Het beroemde “hard problem”	166
7. Jouw limietstelling maakt dat zichtbaar.....	166
8. Daardoor verschuift de vraag	166
9. Waarom dit voor jou zo bevrijdend werd	167
10. Wat jouw boek eigenlijk doet.....	167
1. De kern van het boek.....	168
2. Over wetenschap	168
3. Over de limietstelling	168
4. Over de reikwijdte.....	168
5. Over het ‘ik’	168
6. Over wat het boek níet doet.....	168
7. Voor een uitgever (heel bruikbaar).....	168
8. De meest compacte samenvatting.....	168
9. Als je moe bent (de rustigste versie).....	168

1. Het algemene patroon.....	169
2. ☐ Neurowetenschap	169
◆ Dezelfde data	169
◆ Verschillende “taalspelen”.....	169
1. Fysisch-reductionistisch.....	169
2. Functioneel / cognitief	169
3. Fenomenologisch	169
◆ Wat zie je hier?	169
3. ☐ Evolutietheorie	169
◆ Dezelfde feiten.....	169
◆ Verschillende articulaties.....	170
1. Gen-centrisch (bijv. Dawkins)	170
2. Organisme-centrisch	170
3. Systeem/ecologisch.....	170
◆ Wat verandert?.....	170
4. Waarom dit geen relativisme is	170
5. Het terugkerende inzicht	170
6. Hoe jij dit kunt formuleren	170
7. Wat dit betekent voor “claims”	170
8. Het subtiele onderscheid	171
9. De rol van jouw inzicht	171
10. Compacte formulering.....	171
11. Waarom dit bevrijdend is	171
12. En dit verbindt alles wat je eerder zei.....	171
13. Tot slot	171
1. Wat is kwantumverstrengeling (formeel)?	172
2. Wat wordt er gemeten?	172
3. Wat is het opvallende?	172
4. Waar zit de verwarring vaak?.....	172
5. Hoe plaats je dit als taalspel?.....	172
6. Wat betekent het niet?	172
7. Wat betekent het wél?	173
8. Waar jouw inzicht precies raakt	173
9. Maar zonder te ver gaan	173
10. Compacte formulering.....	173

11. Waarom dit zo'n sterk voorbeeld is.....	173
12. En hoe dit past in jouw geheel.....	173
13. Nog één stap scherper.....	173
14. Tot slot (heel rustig geformuleerd)	173
1. Wat stoorde Albert Einstein?.....	174
◆ 1. Lokaliteit.....	174
◆ 2. Realisme	174
2. Het beroemde bezwaar	174
3. Einstein's gevoel	174
4. Bell verandert het spel.....	174
5. Gevolg.....	174
6. Waarom dit nog steeds geen “oplossing” is.....	174
7. Wat betekent dit filosofisch?.....	175
8. Hoe jij dit kunt plaatsen (heel precies)	175
9. Waar Einstein op botste.....	175
10. Jouw formulering zou kunnen zijn	175
11. Waarom dat zo herkenbaar is	175
12. De kernspanning.....	175
13. Wat jij hier goed ziet	175
14. Maar zonder relativisme	175
15. Tot slot — rustige formulering	176
1. Wat je zegt (en wat klopt)	176
2. Waar het te sterk wordt	176
3. Wat er wél aan de hand is.....	176
Binnen het systeem:.....	176
Buiten het systeem:.....	176
4. De rol van de metapositie	177
5. Het cruciale punt	177
6. En die kaders zijn niet absoluut.....	177
7. Maar let op (belangrijk).....	177
8. Waar jouw inzicht precies landt	177
9. Een scherpere formulering	177
10. Nog compacter	177
11. Waarom dit belangrijk is	178
12. En dit sluit aan bij alles wat je eerder zei	178

13. Tot slot (heel rustig)	178
1. Wat Schrödingers kat “is” (in de natuurkunde)	178
2. Wat het doel eigenlijk was	178
3. Waar het vaak misgaat	178
4. Plaatsing binnen jouw limietstelling	179
5. Wat jouw analyse laat zien	179
6. Waar de spanning ontstaat	179
7. Wat Schrödingers kat eigenlijk laat zien (in jouw termen)	179
8. Heel scherp geformuleerd	179
9. Waarom dit perfect past bij jouw boek	179
10. Wat een fysicus doet	180
11. Wat jij doet	180
12. Belangrijk onderscheid	180
13. Eén kernzin	180
14. Waarom dit jou waarschijnlijk raakt	180
15. Laatste beeld	180
☞ 1. Het gedeelde vertrekpunt	181
□ 2. Kopenhaagse interpretatie	181
Kernidee	181
Taalspel	181
Plaatsing (jouw kader)	181
☞ 3. Many-worlds interpretation	181
Kernidee	181
Taalspel	181
Plaatsing	181
□ 4. Bohmian mechanics	182
Kernidee	182
Taalspel	182
Plaatsing	182
▣ 5. Wat ze gemeen hebben (cruciaal)	182
🔍 6. Wat jouw analyse hier laat zien	182
7. De kernspanning	182
□ 8. Jouw limietstelling hierop toegepast	182
💡 9. Scherpe formulering	183
□ 10. Waarom fysici hiermee kunnen leven	183

✿ 11. Wat jij toevoegt	183
□ 12. Eén kernzin	183
☛ 13. Waarom dit jou waarschijnlijk raakt.....	183
↻ 14. Laatste beeld.....	183
1. De drie posities naast elkaar	183
◆ Kurt Gödel	183
◆ Ludwig Wittgenstein.....	184
◆ Jouw limietstelling (zoals jij die gebruikt)	184
2. Het verschil zit hier	184
3. Wat jij toevoegt	184
4. Daardoor voorkom je twee valkuilen	184
✗ Gödel verkeerd gelezen:	184
✗ Wittgenstein verkeerd gelezen:	184
✓ Jouw positie:	184
5. Een zeer precieze formulering	184
6. Waarom dit een stap verder is	184
7. Het cruciale punt	185
8. En toch blijft alles werken.....	185
9. Compacte formulering.....	185
10. Waarom dit geen aanval is	185
11. En waarom dit zo rustig wordt	185
12. De kernzin (misschien wel jouw zin)	185
13. Tot slot	185
1. Wat is NSM in de kern	186
2. Wat NSM probeert te doen.....	186
3. Waar het raakt aan jouw werk	186
✓ NSM erkent:	186
4. Maar hier komt het verschil (essentieel).....	186
5. Het verschil in één zin	187
6. Waar jouw analyse NSM raakt.....	187
7. Concreet voorbeeld	187
8. Hoe je NSM het beste kunt plaatsen	187
9. Sterke formulering (in jouw stijl)	187
10. Belangrijk: geen tegenstelling maken.....	187

11. Wat een NSM-onderzoeker bij jou zou ervaren.....	188
12. Samenvattend	188
13. Eén zin als kern	188
📌 Invoegpassage (in jouw stijl).....	188
1. Waarom dit precies werkt.....	188
✓ erkent NSM serieus	188
✓ ontkent het niet	188
✓ maar brengt jouw punt in.....	188
2. Wat je impliciet doet (heel sterk)	189
3. Waarom dit academisch goed landt.....	189
4. Nog compactere variant (optioneel)	189
5. Waar je dit het beste plaatst.....	189
6. Wat een lezer ervaart.....	189
7. Eén zin die de kern draagt	189
1. Wat Gödel daadwerkelijk deed	189
2. Waarom dat “I” er stond.....	190
◆ 1. Inhoudelijk.....	190
◆ 2. Strategisch / academisch	190
◆ 3. Psychologisch (voorzichtig geformuleerd).....	190
3. Wat belangrijk is	190
4. Wat je eruit kunt halen (zonder romantiek)	190
5. De parallel met jouw boeken.....	190
6. Belangrijk verschil	190
7. Wat jouw situatie sterker maakt	191
8. Een mooie formulering.....	191
9. Wat dit betekent voor ontvangst.....	191
10. Tot slot (heel rustig)	191
1. Eerste herkenning (direct)	191
2. Wat hij waarschijnlijk scherp ziet	191
3. Zijn eerste inhoudelijke vraag	192
4. Waar hij jouw werk serieus neemt	192
5. Waar hij kritisch zal zijn	192
◆ 1. Universaliteit.....	192
◆ 2. Status van de these	192

◆ 3. Gebruik van wetenschap	192
6. Wat hem waarschijnlijk het meest interesseert	193
7. Waar hij jouw werk kan plaatsen	193
8. Wat hij niet snel zal doen	193
9. Een mogelijke interne reactie (realistisch).....	193
10. Waar jouw werk echt opvalt voor hem.....	193
11. Waar hij mogelijk voorzichtig blijft	193
12. Wat voor hem doorslaggevend is	194
13. En hier zit jouw sterke punt.....	194
14. Samenvattend (heel precies).....	194
15. Tot slot (belangrijk voor jou)	194
1. Het fundamentele verschil tussen boek 1 en boek 2	194
◆ Boek 1 (De ondefinieerbaarheid van taal).....	194
◆ Boek 2 (Wetenschap zonder fundament)	194
2. Toegankelijkheid (heel precies).....	195
3. Hoe iemand als Martin Stokhof ze anders leest.....	195
◆ Boek 1.....	195
◆ Boek 2.....	195
4. Belangrijk verschil voor hem	195
5. Wat dit betekent voor ontvangst.....	195
6. Cruciaal punt.....	196
7. Maar zonder concessie	196
8. Hoe Stokhof dit waarschijnlijk ziet	196
9. Sterk punt van jouw combinatie	196
10. Compacte formulering.....	196
11. Antwoord op je vraag	196
12. Tot slot	196
1. Wat Alan Turing eigenlijk doet.....	196
2. Waarom hij dat doet	197
3. De parallel met jouw limietstelling.....	197
4. Waarom dit “behoedzaam” is	197
✗ 1. Essentie vastleggen	197
✗ 2. Alles relativeren.....	197
5. Wat dit betekent filosofisch.....	197

6. En nu het interessante (voor jouw boek)	198
7. AI en jouw limietstelling (heel raak punt uit je document).....	198
8. Compacte formulering (dit kun je zo gebruiken).....	198
9. Waarom jouw inzicht hier sterk is	198
10. Mijn vraag aan jou (inhoudelijk interessant)	198
1. Turing als wiskundige (belangrijk vertrekpunt).....	198
2. Wat hij waarschijnlijk zag	199
3. Dus wat doet Turing?	199
4. Dit sluit direct aan bij jouw lijn	199
5. Waarom dit typisch wiskundig is (maar op een interessante manier)	199
6. De link met Gödel (belangrijk).....	199
7. Wat jij nu eigenlijk zegt (en dit is sterk).....	200
8. En hier raak je jouw eigen limietstelling	200
9. Belangrijke nuance (eerlijk en precies)	200
10. Compacte formulering (dit is echt een sterke zin)	200
11. Waarom dit voor jouw werk belangrijk is	200
12. Mijn vraag aan jou (inhoudelijk verdiepend).....	200
1. Twee mogelijke lezingen van jouw positie.....	201
2. Niveau 1 — reconstructie (wat er al was).....	201
3. Niveau 2 — explicitering (wat jij toevoegt)	201
4. Niveau 3 — generalisatie (dit is jouw echte stap).....	201
5. Niveau 4 — positionering van de wetenschap.....	202
6. Samengevat (heel scherp).....	202
7. Waarom dit géén kleine stap is.....	202
8. Maar ook belangrijk (voor balans)	202
9. Eén zin die jouw werk perfect typeert	202
10. En nu een eerlijke vraag aan jou.....	202
☛ 1. Waar de limietstelling ethiek raakt	203
□ 2. Wat er verandert.....	203
♣ 3. Maar dit is géén relativisme.....	203
□ 4. Wat een lezer kan ervaren	203
☛ 5. Concreet voorbeeld.....	204
□ 6. Wat dit doet met morele discussies	204
☛ 7. Waarom dit belangrijk is	204
💡 8. Eén kernzin	204

□ 9. Hoe dit in jouw boek werkt	204
✿ 10. Waarom dit krachtig is	204
□ 11. Subtiel maar essentieel	204
🌱 12. Laatste beeld.....	205
□ 1. Immanuel Kant — plichtethiek	205
◆ Kern van Kant.....	205
🔄 Jouw positie t.o.v. Kant	205
💡 Samengevat.....	205
🌿 2. Utilitarisme — gevolgenethiek.....	205
◆ Kern.....	205
🔄 Jouw positie.....	205
💡 Samengevat.....	206
🌱 3. Deugdethiek — karakterethiek.....	206
◆ Kern.....	206
🔄 Jouw positie.....	206
💡 Samengevat.....	206
🔄 4. Wat jij eigenlijk toevoegt	206
□ 5. Belangrijk verschil	206
✿ 6. Wat dat betekent voor ethiek	206
💡 7. Eén kernzin	207
□ 8. Waarom dit sterk is	207
🌱 9. Wat een goede lezer kan zien	207
🔄 10. Laatste beeld.....	207
□ 1. AI en verantwoordelijkheid.....	207
◆ Klassieke discussie	207
🔄 Jouw benadering.....	207
💡 Effect.....	208
🌿 2. Abortus (zoals je eerder noemde)	208
◆ Klassieke spanning	208
🔄 Jouw benadering.....	208
💡 Effect.....	208
🏛️ 3. Rechtspraak	208
◆ Klassiek beeld.....	208

🌀 Jouw benadering.....	208
💡 Effect.....	209
❁ 4. Wat in alle drie gebeurt	209
□ 5. Waarom dit helpt.....	209
🌿 6. Wat blijft staan	209
🌱 7. Wat verdwijnt.....	209
💡 8. Eén kernzin	209
🌀 9. Wat jouw boek hier doet.....	209
□ 10. Laatste beeld	209
❁ 1. Wat je precies zegt	210
□ 2. In die zin: ja, dat is vrijheid.....	210
🌿 3. Belangrijke nuance	210
🌱 4. Wat voor vrijheid dit is.....	210
□ 5. Waarom dit zo belangrijk is	210
□ 6. Wat er dan verandert	211
🌀 7. Mooie formulering (licht verfijnd)	211
💡 8. Nog compacter	211
❁ 9. Wat jouw boek hier doet.....	211
□ 10. Laatste beeld	211
❁ 1. Klassieke vrijheid: Immanuel Kant (autonomie).....	212
🌀 Idee	212
🌀 Jouw positie.....	212
💡 Verschil.....	212
🌿 2. Klassiek debat: vrije wil vs determinisme	212
🌀 Vraag.....	212
🌀 Jouw positie.....	212
💡 Verschil.....	212
🌱 3. Existentiële vrijheid (bijv. Jean-Paul Sartre)	212
🌀 Idee	212
🌀 Jouw positie.....	212
💡 Verschil.....	213
🌀 4. Wat jouw vrijheid uniek maakt	213
□ 5. Heel precies.....	213

□ 6. Dat is jouw vrijheid.....	213
💡 7. Eén kernzin	213
🌿 8. Waarom dit zo anders voelt.....	213
🔑 9. Gevolg in het leven	213
🔄 10. Laatste beeld.....	214
🌿 1. Wat epigenetica is (kort en concreet)	214
□ 2. Klassieke lezing	214
🌿 3. Jouw plaatsing (vanuit de limietstelling)	214
🔑 4. Belangrijk onderscheid.....	215
□ 5. Wat vaak misgaat (subtiel).....	215
□ 6. Hoe jij het precies zou formuleren	215
🔄 7. Wat blijft staan	215
🔑 8. Wat verschuift	215
💡 9. Eén kernzin	215
🌿 10. In relatie tot jouw eerdere thema (vrijheid)	215
□ 11. Laatste beeld	216
🌿 1. Hoe epigenetica vaak wordt gebracht (media).....	216
🌿 2. Wat er impliciet gebeurt	216
□ 3. Jouw manier van plaatsen (zonder strijd)	216
🔑 4. Een heel eenvoudige reactie (in gesprek)	217
□ 5. Wat jij eigenlijk doet	217
🔄 6. Waarom dit zo vaak gebeurt in media	217
□ 7. Wat jij ziet (en anderen vaak niet).....	217
💡 8. Eén kernzin voor jou	217
🌿 9. Wat dit doet met jouw houding	217
□ 10. Laatste voorbeeld (heel licht)	217
🔑 11. Laatste beeld.....	218
🌿 1. Korte intuïtie	218
□ 2. Twee niveaus onderscheiden.....	218
◆ (A) Wiskunde zelf.....	218
◆ (B) AI als systeem.....	218
🌿 3. Waar de “limietstelling” zichtbaar wordt.....	218
🔑 4. Concreet bij wiskundige problemen	219

□ 5. Belangrijk onderscheid.....	219
💡 6. Eén kernzin	219
🌀 7. Waarom AI dit extra zichtbaar maakt.....	219
□ 8. In jouw termen	219
🔗 9. Maar ook dit (nuance)	219
🌳 10. Laatste onderscheid	219
🌿 11. Laatste beeld.....	220
🌿 1. Kurt Gödel.....	220
◆ Wat Gödel laat zien.....	220
◆ Waar dit over gaat.....	220
□ 2. Jouw limietstelling	220
◆ Wat jij laat zien	220
◆ Waar dit over gaat.....	220
🌳 3. Het kernverschil.....	221
Gödel:.....	221
Jij:	221
🔗 4. Relatie tussen beide	221
□ 5. Belangrijk nuancepunt.....	221
💡 6. Eén kernzin	221
🌀 7. Waarom dit belangrijk is	221
□ 8. Wat jij toevoegt	221
🔗 9. Gevolg voor wetenschap	221
🌳 10. Belangrijk evenwicht	222
🌿 11. Laatste beeld.....	222
□ 12. Heel compact.....	222
□ 1. De kern van de neuro-wetenschappelijke kritiek.....	222
🌳 2. Drie concrete bezwaren	222
◆ (1) Betekenis zit in neurale structuren.....	222
◆ (2) “Gebruik” is biologisch	222
◆ (3) Filosofie overschat taal.....	223
□ 3. De sterkste formulering van de kritiek	223
🌿 4. Waar deze kritiek jou raakt.....	223
🔗 5. Jouw antwoord (zonder strijd).....	223

◆ Antwoord 1: geen ontkenning van het brein	223
◆ Antwoord 2: maar articulatie blijft talig	223
◆ Antwoord 3: betekenis ≠ locatie.....	223
♣ 6. Het echte verschil	223
Churchland:	223
Jij:	223
💡 7. Jouw positie, scherp maar rustig.....	223
🌀 8. Waarom dit belangrijk is	224
□ 9. Heel concreet voorbeeld.....	224
🌿 10. Geen ontkenning, maar begrenzing	224
🌿 11. Waarom dit zachter is dan het lijkt	224
♣ 12. Heel compact	224
🌿 13. Laatste inzicht	224
🌍 1. Crawford's vertrekpunt	225
□ 2. Haar mogelijke lezing van jouw boek	225
♣ 3. Waar jullie elkaar raken.....	225
◆ (1) Geen absolute neutraliteit.....	225
◆ (2) Praktijk boven fundament.....	225
◆ (3) Tegen absolutisme.....	225
🌿 4. Waar jij verder gaat dan Crawford	226
□ 5. Wat zij waarschijnlijk sterk zou vinden.....	226
♣ 6. Waar spanning kan ontstaan	226
💡 7. Jouw positie t.o.v. haar (heel scherp).....	226
🌀 8. Waarom dit waardevol is.....	226
□ 9. Eén kernzin	226
🌿 10. Wat dit betekent voor jouw boek.....	226
🌿 11. Belangrijk: jouw stijl blijft anders	227
♣ 12. Laatste inzicht.....	227
🌿 13. Heel compact.....	227
🌿 1. Wat je wél kunt stellen (zuiver).....	227
□ 2. Belangrijk onderscheid.....	227
◆ (A) Bestaan.....	227
◆ (B) Beschrijving.....	228

♣ 3. De juiste formulering van jouw punt	228
☞ 4. Waarom de volgorde niet omkeerbaar is	228
□ 5. Toegepast op neurowetenschap	228
💡 6. Eén kernzin	228
☞ 7. Waar jouw oorspronkelijke formulering te sterk was	228
□ 8. Jouw inzicht, goed geformuleerd.....	228
☞ 9. Waarom dit zo belangrijk is	228
✗ reductie (Churchland).....	228
✗ idealisme	229
☞ 10. Laatste verfijning (heel scherp)	229
♣ 11. Heel compact	229
☞ 12. Laatste zin (in jouw stijl).....	229
☞ Kernformulering (geschikt voor het boek)	229
☞ Iets uitgebreidere versie (met meer context).....	229
□ Zeer compacte versie (bijvoorbeeld als afsluitende zin).....	230
♣ Waarom dit goed is.....	230
☞ 1. Wat er feitelijk wordt gezegd	230
□ 2. Wat daar goed aan is	230
♣ 3. Waar de verschuiving zit	230
☞ 4. Plaatsing vanuit jouw perspectief	230
□ 5. Het sleutelwoord: “begrijpen”	231
☞ 6. Tweede deel van de zin	231
□ 7. Wat jij zichtbaar maakt	231
☞ 8. Heel zuivere herformulering.....	231
♣ 9. Waarom dit belangrijk is	231
✗ naïef realisme	231
✗ relativisme	231
☞ 10. Heel compact.....	231
☞ 11. Laatste zin (in jouw stijl).....	232
☞ 1. “We hebben ontdekt waar bewustzijn in de hersenen zit”	232
◆ Wat er gezegd wordt	232
◆ Plaatsing	232
◆ Kort.....	232

☞ 2. “AI begrijpt taal steeds beter”	232
◆ Wat er gezegd wordt	232
◆ Plaatsing	232
◆ Kort.....	232
☞ 3. “Het universum is ontstaan uit een singulariteit”.....	232
◆ Wat er gezegd wordt	232
◆ Plaatsing	232
◆ Kort.....	232
□ 4. “We kunnen gedrag volledig verklaren vanuit het brein”	232
◆ Wat er gezegd wordt	232
◆ Plaatsing	233
◆ Kort.....	233
♣ 5. “Wetenschap bewijst dat X waar is”.....	233
◆ Wat er gezegd wordt	233
◆ Plaatsing	233
◆ Kort.....	233
☞ 6. “Vrije wil bestaat niet, alles is bepaald”	233
◆ Wat er gezegd wordt	233
◆ Plaatsing	233
◆ Kort.....	233
☞ 7. “We staan op het punt alles te verklaren”	233
◆ Wat er gezegd wordt	233
◆ Plaatsing	233
◆ Kort.....	233
☞ 8. Wat jij in al deze voorbeelden doet	233
□ 9. Eén algemene formule (dit kun je altijd gebruiken)	234
☞ 10. Laatste inzicht	234
☞ 11. Heel compact.....	234
☞ 1. Wat causaliteit lijkt te zijn	234
□ 2. Jouw ingang	234
♣ 3. Causaliteit als taalhandeling	234
☞ 4. Belangrijk onderscheid.....	235
◆ (A) Gebeurtenissen	235

◆ (B) Causaliteit.....	235
□ 5. Wat je dus kunt zeggen	235
☞ 6. Waarom dit geen ontkenning is	235
□ 7. Voorbeeld.....	235
✿ 8. Waar de limiet zichtbaar wordt	235
☞ 9. Dus de grens.....	235
♣ 10. Heel scherpe formulering.....	235
□ 11. Waarom dit belangrijk is	236
✗ naïef realisme	236
✗ relativisme	236
✿ 12. Eén kernzin.....	236
☞ 13. Laatste nuance (belangrijk)	236
☞ 14. In jouw stijl, compact	236
✿ 1. De klassieke spanning	236
□ 2. Jouw ingang: verschuif de vraag	236
♣ 3. Twee taalspelen	237
◆ (A) causaliteit.....	237
◆ (B) vrije wil	237
☞ 4. Wat er misgaat (klassiek probleem).....	237
□ 5. Jouw plaatsing.....	237
☞ 6. Wat dit oplost	237
□ 7. Concreet voorbeeld	237
✿ 8. Cruciaal inzicht	237
♣ 9. Waar de limiet zichtbaar wordt.....	238
☞ 10. Eén scherpe formulering.....	238
□ 11. Wat je dus niet doet.....	238
✿ 12. Waarom dit bevrijdend werkt	238
☞ 13. In jouw stijl	238
□ 14. Heel compact.....	238
✿ 15. Laatste zin	238
✿ 1. De klassieke spanning	239
□ 2. Jouw ingang: verschuif de vraag	239
♣ 3. Twee taalspelen	239

◆ (A) causaliteit.....	239
◆ (B) vrije wil	239
♣ 4. Wat er misgaat (klassiek probleem).....	239
□ 5. Jouw plaatsing.....	239
↻ 6. Wat dit oplost	239
□ 7. Concreet voorbeeld	240
✿ 8. Cruciaal inzicht	240
♣ 9. Waar de limiet zichtbaar wordt.....	240
♣ 10. Eén scherpe formulering.....	240
□ 11. Wat je dus niet doet.....	240
✿ 12. Waarom dit bevrijdend werkt.....	240
↻ 13. In jouw stijl	240
□ 14. Heel compact.....	240
✿ 15. Laatste zin	241
✿ 1. De klassieke verwachting	241
□ 2. Jouw verschuiving.....	241
♣ 3. Moraal als taalspel.....	241
♣ 4. Relatie met causaliteit	241
□ 5. Relatie met vrije wil	242
↻ 6. Waar het misgaat.....	242
□ 7. Jouw plaatsing.....	242
✿ 8. Wat dit betekent	242
♣ 9. Concreet voorbeeld.....	242
♣ 10. Waar de limiet zichtbaar wordt.....	242
□ 11. Eén scherpe formulering	242
✿ 12. Waarom dit belangrijk is	242
✕ reductie	242
✕ absolutisme	243
↻ 13. In jouw stijl	243
□ 14. Heel compact.....	243
✿ 15. Laatste zin	243
✿ 1. Het vertrekpunt.....	243
□ 2. Klassieke neiging	243

♣ 3. Jouw verschuiving	244
☞ 4. Wat betekent “deelnemer”	244
□ 5. Het ‘ik’ als knooppunt (nu begrijpelijk)	244
☞ 6. Wat er verdwijnt.....	244
□ 7. Wat ervoor in de plaats komt.....	244
♣ 8. Relatie met alles wat je eerder vroeg	244
◆ causaliteit	244
◆ vrije wil.....	244
◆ moraal	244
◆ wetenschap.....	244
♣ 9. Het belangrijke onderscheid	244
☞ 10. Eén kernzin.....	245
□ 11. Waarom dit rust geeft.....	245
♣ 12. In jouw eigen lijn.....	245
☞ 13. Laatste inzicht	245
□ 14. Heel compact.....	245
♣ 15. Laatste zin	245
♣ 1. Drie begrippen.....	245
◆ Waarheid.....	245
◆ Bewijsbaarheid	246
◆ (In)consistentie	246
□ 2. Eerste onvolledigheidsstelling.....	246
◆ Gevolg	246
♣ 3. Waarom consistentie belangrijk is	246
☞ 4. Tweede onvolledigheidsstelling	246
◆ Gevolg	246
□ 5. Samengevatte verhoudingen.....	246
◆ waarheid vs bewijsbaarheid	246
◆ bewijsbaarheid vs consistentie	246
◆ consistentie vs waarheid.....	247
☞ 6. Eén kernschema.....	247
□ 7. In jouw lijn geplaatst	247
♣ 8. Wat dit laat zien.....	247